

מלאכת צידה

א. שבת קז ע"א

משנה. שמנה שרצים האמורים בתורה, הצדן והחובל בהן - חייב. ושאר שרצים ורמשים, החובל בהן - פטור, הצדן לצורך - חייב, שלא לצורך - פטור. חיה ועוף שברשותו, הצדן - פטור, והחובל בהן - חייב.

רש"י

שלא לצורך פטור - דאין במינו ניצוד והוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור' שמעון היא כדמוקי לה בגמרא. חיה ועוף שברשותו - פטור אם צדן שהרי ניצודין ועומדין. והחובל בהן חייב - דיש להן עור.

תוספות

שלא לצורך פטור - פירש רש"י דאין במינו ניצוד ואינו נראה דהא מאן דפטור אין במינו ניצוד פטור אפילו לצורך אלא יש לפרש דאפילו במינו ניצוד פטור משום דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור"ת מחקו מן הפירושים.

ב. שבת קז ע"ב

תנו רבנן: הצד צבי סומא וישן - חייב, חיגר וזקן וחולה - פטור, אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא הני ומאי שנא הני? - הני - עבידי לרבווי, הני - לא עבידי לרבווי. - והתניא: חולה - חייב! אמר רב ששת: לא קשיא, הא - בחולה מחמת אישתא, הא - בחולה מחמת אובצנא. תנו רבנן: הצד חגבין, גזין, צרעין ויתושין בשבת - חייב, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל שבמינו ניצוד - חייב, וכל שאין במינו ניצוד - פטור. תניא אידך: הצד חגבים בשעת הטל - פטור, בשעת השרב - חייב. אלעזר בן מהבאי אומר: אם היו מקלחות ובאות - פטור. איבעיא להו: אלעזר בן מהבאי, ארישא קאי או אסיפא קאי? - תא שמע: הצד חגבין בשעת הטל - פטור. בשעת השרב - חייב. אלעזר בן מהבאי אומר: אפילו בשעת השרב, אם היו מקלחות ובאות - פטור. משנה, צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו - חייב, נעלו שנים - פטורין; לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים - חייבין, ורבי שמעון פטור. גמרא. אמר רבי ירמיה בר אבא אמר שמואל: הצד ארי בשבת אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי שלו. משנה, ישב האחד על הפתח ולא מילאהו, ישב השני ומילאהו - השני חייב. ישב הראשון על הפתח ומילאהו, ובא השני וישב בצידו, אף על פי שעמד הראשון והלך לו - הראשון חייב, והשני פטור. הא למה זה דומה - לנועל את ביתו לשומר, ונמצא צבי שמור בתוכו.

רש"י

אובצנא - עייפות, שאינו יכול לזוז ממקומו, נצוד ועומד הוא. הגזין - מין חגב טהור הוא, ונאכלין. במינו ניצוד - כגון חגבים והגזין. שאינן במינו ניצוד - צרעין ויתושין שאינן לצורך. חגבים בשעת הטל - עיניהם מתעוורת, והרי הן ניצודין ועומדין. מקלחות - הרבה ביחד, שהן מזומנות ליקח. ארישא קאי - דאף בשעת הטל אם מקלחות ובאות - שרי, ואי לא - אסור.

ג. תוספתא | שבת יב הלכה ד-ה

הצד זבובין ויתושין חייב ור' יהודה פטור. הצד חגבים בשעת הטל פטור בשעת השרב חייב לעז' בן מהבאי אומ' אף בשעת השרב אם היו מקלחין פטור

ד. רמב"ם | הלכות שבת פרק י

[כב] המשלח כלבים כדי שיצודו צבאים וארנבים וכיוצא בהן וברח הצבי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפשו הרי זה תולדת הצד וחייב, וכן העושה כדרך הזו בעופות.

[כד] הצד צבי זקן או חיגר או חולה או קטן פטור, המפרק בהמה חיה ועוף מן המצודה פטור, הצד חיה ועוף ר שברשותו כגון אווזין ותרגולין ויוני עלייה פטור, הצד דבר שאין במינו צידה כגון חגבים חזיזין צרעין ויתושין ש פרעושין וכיוצא באלו הרי זה פטור.

ה. שו"ע או"ח | סימן שטז

[סעיף ב] צד צבי ישן או סומא, חייב; חיגר או חולה או זקן, פטור. הגה: המשסה כלב אחר חיה בשבת, הוי צידה (כלבו); וי"א אף בחול אסור לצוד בכלבים, משום מושב לצים (תהילים א, א) (א"ז).

ביאור הגר"א

או חולה. כ"כ הרא"ש וטור ולא חילקו כמו שחילקו בגמ' שהם מפרשים כפי' ר"ח והרמב"ם דמחמת אובצנא חייב וכמ"ש בהגה"ה והמשסה כו' ועמ"א סק"ד ולפיכך סתמו דסתם חולה מחמת אישתא:

[סעיף ג] כל שבמינו נצוד, חייב עליו; אין במינו נצוד, פטור אבל אסור. הלכך, זבובים אף על פי שאין במינו נצוד, אסור לצודן. הגה: ולכן יש לזהר שלא לסגור תיבה קטנה, או לסתום כלים שזבובים בו בשבת, דהוי פסיק רישיה שיצודו שם (בה"ת ומרדכי ס"פ כירה ואגור). ויש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם, יברחו.

[סעיף ד] פורסין מחצלת ע"ג הכוורת, (מקום שמתכנסים בו הדבורים לעשות דבש), ובלבד שלא יכוין לצוד, וגם הוא בענין שאינו מוכרח שיהיו נצודים, כי היכי דלא להוי פסיק רישיה.

[סעיף ו] ישב אחד על הפתח ומלאו, יכול השני לישב בצדו; ואפי' אם עמד הראשון והלך לו, השני פטור ומותר; והראשון חייב.

מגן אברהם

[ד] (פמ"ג) (מחה"ש) הוי צידה. ז"ל הרמב"ם המשלח כלבים שיצודו צבאים וברח הצבי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו עד שהגיעו הכלב ותפסו חייב וה"ה בעופות עכ"ל משמע דאם לא עשה בעצמו מעשה פטור והכל בו לאיסורא בעלמא קאמר:

[יא] (פמ"ג) (מחה"ש) והלך לו. כתב התי"ט שהלך לתוך הבית דאלת"ה היאך אפשר שהשני ימלא מקומו של ראשון מבלי תת תחלה המקום פנוי מאין יושב ואז הצבי אינו ניצוד ונמצא

ז. ביצה לו ע"א-ע"ב

תא שמע: פורסין מחצלת על גבי כורת דבורים בשבת, בחמה - מפני החמה, ובגשמים - מפני הגשמים, ובלבד שלא יתכוין לצוד! - התם נמי, דאיכא דבש. - אמר ליה רב עוקבא ממישן לרב אשי: התינוח בימות החמה דאיכא דבש, בימות הגשמים מאי איכא למימר? - לא נצרכא אלא לאותן שתי חלות. - אותן שתי חלות מוקצות הן! - הכא במאי עסקינן - שחשב עליהם. - אבל לא חשב עליהם מאי - אסור, אדתני ובלבד שלא יתכוין לצוד - לפלוג ולתני בדידה: במה דברים אמורים - שחשב עליהן, אבל לא חשב עליהן - אסור! - הכי קאמר: אף על פי שחשב עליהן, ובלבד שלא יתכוין לצוד. במאי אוקימתא - כרבי יהודה דאית ליה מוקצה, אימא סיפא: ובלבד שלא יתכוין לצוד, אתאן לרבי שמעון. דאמר: דבר שאין מתכוין מותר! - ותסברא דרבי שמעון? והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! - לעולם כולה רבי יהודה היא, והכא במאי עסקינן - דאית ביה כוי. ולא תימא לרבי יהודה ובלבד שלא יתכוין לצוד אלא אימא: ובלבד שלא יעשנה מצודה. - פשיטא! - מהו דתימא: במינו נצוד - אסור, שלא במינו נצוד - מותר, קא משמע לן.

תוספות

אלא אימא ובלבד שלא יעשנה מצודה - פ"ה ובלבד שלא יכסה בו כל החלונות דלר' יהודה אסור ולר' שמעון מותר וגם מעיקרא כי בעי לאוקומי כר' שמעון משמע ליה דבכל ענין מיירי אפילו לעשות כעין מצודה לסתום כל החלונות ותימא דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות והכא ודאי הן נצודות ופירש הר"ר משה מאייבר"א דלר"ש נמי מיירי שיש חור קטן בכוורת אך אינו נראה וא"כ לא הוי פסיק רישיה ולא ימות ולר"ש מותר ורבי יהודה דאסר אפילו דבר שאינו מתכוין בעי חור גדול שיהא נראה לדבורים לצאת מן הכוורת.

כשהשני חוזר וממל' הפתח הוא צודו וחייב אלא כדפי' עכ"ל ותימא דאטו מי שיש לו תרנגולת בתוך ביתו ונפתחה הפתח יהא אסור לסותמו אלא ע"כ כיון שהוא ניצוד כבר שרי ה"נ כן דהא רש"י כתב דאין זה אלא כשומרו לצבי שהי' לו מאתמול ונ"ל דלשון הר"ן אטעיתה ע"ש אבל באמת בא הר"ן לומר שאע"פ שמוסיף שמיר' על שמירתו מותר וכ"ש היכא שאינו מוסיף כלום פשיטא דמותר וס"ל להר"ן דזה לא אצטריך לאשמועינן במתני' ולומר הא למה זה דומה וכו' כמ"ש התו' ע"ש...

ו. הר"ן על הר"ף | מסכת שבת דף לח עמוד א

והרשב"א ז"ל כתב בלשון הזה ובירושלמי נראה שהתירו לנעול בתחלה ביתו ולשמור ביתו וצבי שבתוכו וכיון שהוא צריך לשמור ביתו אף על פי שע"כ ניצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד דהכי גרסינן בירושלמי [הלכה ו] רבי יוסי בר בון בשם ר' חנינא היה צבי רץ כדרכו ונתכוין לנעול בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי מותר ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוין להעלותו ולהעלות נחילה של דגים עמו מותר רבי יוסי ברבי בון בשם רבי הונא היה מפקח בגל ונתכוין להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר ולפי זה הא דאמר נתכוין לנעול בעדו לא בעדו בלבד דוקא קאמר אלא אם נתכוין לנעול אף בעדו קאמר ולומר שאילו צריך לנעול בעדו מותר אף על פי שמתכוין שיהא הצבי נצוד בתוכו עכ"ל ז"ל ודבריו תמוהים בעיני הרבה היאך אפשר שאפילו במתכוין לנעול בעדו ובעד הצבי יהא מותר וכי מפני שהוא צריך לנעול ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' שאינו מתכוין לנעול בעד הצבי כל שהוא ידוע שהצבי בתוכו ושאי אפשר לו שלא יהא הצבי ניצוד בתוכו אסור והיינו דאמרין ככולה מכלתין [דף עה. וכו"מ] דמודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות וזו שאמרו בירושלמי ענין אחר הוא לומר שאם נתכוין לנעול את ביתו ולא נתכוין לצבי כלל אף על פי שאח"כ מצא הצבי שמור בתוכו מותר כלומר שאינו מחויב שיפתח את ביתו וסמכו לזו תינוק מבעבע בנהר ומפקח בגל ולא שיהו דומות ממש בעינים לפי שבענין פקוח נפש אפילו מתכוין למלאכת הרשות עם אותה מלאכה של פקוח נפש מותר וכיוצא בזה אמרו בגמרא דילן במס' יומא (דף פד ב) והטעם מפני שהוא מלאכת מצוה וחובה היא עלינו לפיכך אף על פי שהוא מתכוין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת התירו חכמים כדי שלא ימנע בשום ענין מפקוח נפש המוטלת חובה עליו אבל במלאכת הרשות חס ושלום

